

ВІДГУК

**офіційного опонента про дисертацію Цуркан Марії Валентинівни
з теми: «Методична система навчання української мови як іноземної
студентів медичних закладів вищої освіти»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання
(українська мова)**

Актуальність обраної теми та її зв'язок з напрямками наукових досліджень. Стратегічним напрямом сучасної університетської освіти є інтернаціоналізація наукової, освітньої, інноваційної діяльності. У цьому контексті назріла необхідність докорінних змін у підходах до освітньої політики України, створення сприятливих умов для навчання іноземних студентів, які здобувають вищу освіту українською мовою, формування в них готовності реалізовувати здобуті знання, сформовані вміння та навички з дисциплін загальної та фахової підготовки в професійній сфері. Підтримуємо наукову позицію М. Цуркан: «Надважливим завданням української вищої освіти, зокрема медичної як найбільш популярної серед іноземних студентів, є модернізація освітнього процесу не тільки в сегменті формування професійної українськомовної компетентності майбутніх фахівців медичної галузі, а й у напрямі створення продуктивного освітнього середовища» (с. 28). Останнім часом активізувалися дослідження, присвячені різним аспектам навчання української мови іноземних студентів, однак методичну систему навчання української мови як іноземної студентів медичних закладів вищої освіти у дисертації М. В. Цуркан розроблено вперше.

Схвальним є те, що дисертантка підійшла до розв'язання важливої наукової проблеми системно й цілісно, належним чином обґрунтовуючи теоретико-методологічні засади, розробляючи й експериментально перевіряючи ефективну методичну систему навчання української мови як іноземної студентів медичних закладів вищої освіти. Актуальність обраної для дослідження проблеми підсилюють визначені М.В. Цуркан суперечності між об'єктивною необхідністю приведення у відповідність вимог до підготовки іноземних студентів у контексті інтеграції України у світове співтовариство, співпраці українськомовної та іншомовної спільнот у різних сферах діяльності, зокрема медичній, та відсутністю обґрунтованих теоретико-методологічних засад навчання української мови як іноземної студентів медичних закладів вищої освіти; потребою в оновленні змісту навчально-методичного супроводу української мови як іноземної для студентів медичних закладів вищої освіти та недостатньою розробленістю змістового складника української мови як іноземної з оптимальним урахуванням особливостей медичного фаху в чинному навчально-методичному забезпеченні; наявністю здобутків сучасної педагогічної науки, освітньої практики закладів вищої освіти, посиленням рейтингової позиції української школи професійно орієнтованої лінгводидактики у світовому освітньому просторі та відсутністю стандартизованих вимог до оцінювання рівня сформованості українськомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх лікарів шляхом сертифікування їх задля подальшого

працевлаштування в медичних закладах освіти чи охорони здоров'я. Окреслені протиріччя дозволили дисертантці коректно сформулювати концепцію дослідження.

Дисертація ґрунтується на основних положеннях чинних законодавчих і нормативних документів, концепцій, а також є частиною науково-дослідницької роботи кафедри української мови та славістики Бердянського державного педагогічного університету в межах науково-дослідної теми «Мовні одиниці та методика їх вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах» (№ 0116U008836).

З огляду на зазначене вважаю, що тема дисертації М.В. Цуркан актуальна, суспільно й науково важлива, її розроблення сприяє утвердженню нового лінгводидактичного напрямку – навчання української мови іноземних студентів.

Структура роботи. Дисертацію добре структуровано, п'ять розділів загалом пов'язані внутрішньою логікою й послідовністю викладу матеріалу. Список використаних джерел сформовано опціонально – у кінці кожного розділу основної частини дисертації. Задля ознайомлення зі змістом та результатами наукового дослідження на початку дисертації подано анотації українською, англійською мовою, у яких дисертантка стисло представила основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни. Наприкінці анотації наведено ключові слова, що відповідають основному змістові наукової праці й відбивають тематику дослідження. Після кожного розділу дисертації наведено список використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 512 сторінок, з них 397 сторінок основного тексту, 27 таблиць, 4 рисунки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Вивчення рукопису тексту дисертації, автореферату, монографії, оприлюднених статей і тез доповідей М.В. Цуркан переконує, що авторський підхід до обраної теми можна схарактеризувати як багатоаспектний. На нашу думку, теоретичні засади дослідження є обґрунтованими й переконливими. Ключові положення дисертації ґрунтуються на законодавчих і нормативних документах про вищу та мовну освіту, філософських, лінгвістичних, психолого-педагогічних, лінгводидактичних дослідженнях.

Сім дослідницьких завдань дисертантка виконувала, застосовуючи доцільні для наукового пошуку теоретичні, емпіричні, статистичні методи.

Зміст дисертації охоплює основні аспекти теми дослідження. Науковий і творчий задум автора та етапи реалізації його повною мірою представлені у вступі.

У першому розділі дисертації схарактеризовано філософське підґрунтя навчання української мови як іноземної, обґрунтовано філософські принципи гуманізації, гуманітаризації та демократизації як складники формування гуманістичного світогляду майбутніх фахівців медичної галузі, схарактеризовано історію становлення методики навчання української мови як іноземної в сучасному лінгводидактичному дискурсі, проаналізовано й уточнено зміст базових понять дослідження «комунікативна компетентність», «комунікативна компетентність студента-іноземця медичного закладу вищої освіти», «професійна компетентність», «професійно-комунікативна компетентність майбутнього фахівця медичної галузі», «професійна мовленнєва

компетентність майбутнього лікаря», «система», «методична система навчання», «українська мова як іноземна» та *уточнено* змістове наповнення понять «українськомовна професійно-комунікативна компетентність студентів-іноземців медичного закладу вищої освіти», «методична система навчання української мови як іноземної в медичних закладах вищої освіти».

Аналіз філософських концепцій засвідчує широкий науковий світогляд дисертантки, що виявляється в методологічно чітких спостереженнях та виокремленні загальнофілософських принципів гуманізації, гуманітаризації і демократизації освітнього процесу, що є засадничими у формуванні гуманістичного світогляду майбутніх фахівців медичної галузі.

Глибини, чіткості й логічної виразності рецензованій праці додає по-справжньому науковий підхід авторки до формування поняттєвого апарату дослідження. Марія Валентинівна ретельно групує й осмислює терміни, якими послуговується.

Вивчення міжнародного досвіду, а також урахування реалій української освітньої системи дозволили дисертантці в другому розділі окреслити низку заходів, спрямованих на інтенсифікацію соціалізації іноземного студента в закладах вищої освіти МОЗ України, до яких уналежнено забезпечення нормативно-правової та інформаційної підтримки; удосконалення системи моніторингу й зворотного зв'язку суб'єктів освітнього процесу, створення на заняттях з української мови як іноземної комунікативного простору для активізації двох типів прагнення іноземного індивідуума до соціалізації: внутрішнього (зумовленого особистісними стимулами) й зовнішнього (власне соціального) тощо.

Заслуговує на увагу обґрунтування психологічних засад навчання української мови як іноземної у медичних закладах вищої освіти, з'ясування особливостей формування вторинної мовної і мовленнєвої особистості студента-іноземця медичного закладу вищої освіти. Обґрунтовані в дисертації специфічні положення реалізації принципу емоційності навчання в різноетнічній студентській аудиторії враховано в розробленні дидактичного супроводу як складника методичної системи навчання студентів-іноземців української мови.

У третьому розділі на основі аналізу спеціальної літератури докладно схарактеризовано сучасні підходи до навчання української мови як іноземної з урахуванням соціокультурних та освітніх реалій. Аналізуючи особливості реалізації жанрового підходу, дисертантка доходить висновку, що мовленнєві жанри в контексті медичного дискурсу раціонально розглядати відповідно до двох основних сфер комунікації майбутнього лікаря – особистісно та професійно орієнтованого спілкування. У роботі запропоновано класифікацію жанрів, якими має послуговуватись іноземний студент-медик.

Увагу дослідниці зосереджено на обґрунтуванні принципів, форм, методів, засобів і технологій навчання української мови як іноземної майбутніх лікарів. Належним чином обґрунтовано спеціальні принципи навчання, до яких віднесено такі: свідомості, візуалізації, міжкультурної взаємодії, індивідуалізації та диференціації, інтенсифікації, концентризму, або концентричного навчання, апроксимації, ситуативно-тематичний, урахування рідної мови (мови-посередника), міждисциплінарних зв'язків, комунікативної спрямованості, домінувальної ролі навчальних вправ, текстоцентризму,

діалогізації, деонтологізації, що «сприяють опануванню інокомунікантами української мови та формуванню професійно-комунікативної компетентності, успішному веденню фахової діяльності шляхом використання здобутих як спеціальних, так і мовних знань» (с.267).

У підрозділі 3.3 акцентовано увагу на особливостях упровадження методів навчання української мови як іноземної в медичному закладі вищої освіти, як-от прямий, свідомо-зіставний, свідомо-практичний, граматико-перекладний, сугестивний, аудіолінгвальний, аудіовізуальний, тезаурусний, метод ділової гри, метод розумового штурму, метод навчальної дискусії, метод тренінгових вправ, метод змішаного навчання, кейс-метод.

У четвертому розділі описано розвиток діалогічного мовлення студента-іноземця в контексті професійно-мовленнєвого навчання української мови як іноземної, при цьому особливу увагу відведено моделюванню професійних комунікативних ситуацій як спонтанних, так і підготовлених. Характеризуючи різновиди вправ і завдань у методичній системі навчання української мови як іноземної, дисертантка дає методичні рекомендації з їх реалізації та пропонує орієнтовні зразки вправ, значна частина яких побудована на текстовому матеріалі. Відзначимо ретельний добір професійно орієнтованих текстів для вправ.

Грунтовно дисертантка підходить до визначення критеріїв та показників рівнів сформованості професійно-комунікативної компетентності студентів-іноземців медичного закладу вищої освіти.

Високої оцінки заслуговує теоретичне осмислення й методичне забезпечення всіх етапів педагогічного експерименту (розділ 5.). Дослідниця коректно сформулювала концептуальні засади проведення експериментального навчання, описала зміст експериментального навчання; перебіг дослідження. Результати констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту повною мірою представлені у вигляді таблиць, графіків і схем.

На всіх етапах дослідження, описаних у п'ятих розділах дисертації, зроблено узагальнення й висновки. Підставою для того, щоб загальні висновки роботи вважати достовірними, передусім є добре спланований та успішно проведений експеримент, описаний в останньому розділі.

Загальні висновки співвіднесені зі змістом сформульованих у вступі завдань і матеріалами кожного з розділів, їх можна вважати вірогідними й ґрунтовними завдяки вмілому використанню положень прикладних наукових досліджень, сучасних засобів і методик проведення аналізу результатів експериментального навчання, достатній кількості статистичної інформації.

Наукова новизна і достовірність наукових положень. Наукова новизна роботи зумовлена як новизною об'єкта дослідження: процес навчання української мови як іноземної студентів медичних закладів вищої освіти докладно в українській лінгводидактиці не описано, так і розробленням авторської методичної системи навчання української мови як іноземної студентів медичних закладів вищої освіти. Крім того, новизну роботи визначають і наукові результати, отримані в процесі вирішення конкретних завдань дослідження.

Практична значущість дослідження. Відзначимо практичну цінність дисертації М.В. Цуркан, що полягає в розробленні й апробації цікавих

навчальних матеріалів для забезпечення ефективної мовної підготовки іноземних студентів, міжкафедрального підручника.

Практична цінність отриманих результатів полягає в можливості їх застосування у навчальних курсах української мови як іноземної, методики навчання української мови як іноземної. Створені навчально-методичні матеріали (система вправ, тексти, завдання до текстів тощо) може бути використано для вдосконалення змісту програм із навчальної дисципліни, посібників і підручників, у дослідженнях соціокультурного компонента в навчанні української мови як іноземної, на заняттях із методики навчання української мови як іноземної.

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в наукових фахових виданнях. Автореферат дисертації та публікації авторки належним чином репрезентують зміст дослідження. За темою дисертації підготовлено 44 наукові публікації, із них 1 монографія, 1 національний (міжкафедральний) підручник із електронним аудіододатком (у співавторстві); 23 статті у наукових журналах і збірниках наукових праць, зокрема: 18 – у наукових фахових виданнях України, 5 – у наукових періодичних виданнях інших держав; 14 публікацій апробаційного характеру у збірниках конференцій, науково-методичних журналах України, 5 публікацій – додатково відображають наукові результати дисертації. Отримані здобувачкою результати відповідають паспорту спеціальності 13. 00. 02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Оцінка змісту дисертації та її завершеність Результати експериментального навчання, представлені в п'ятому розділі, дають підстави стверджувати, що розроблена методична система навчання української мови як іноземної студентів медичних закладів вищої освіти є ефективною й перспективною.

Найбільш суттєвими і важливими здобутками, що одержані М.В. Цуркан особисто й характеризують новизну її дисертації, є такі результати: розроблення й експериментальна перевірка ефективності методичної системи навчання української мови як іноземної студентів медичних закладів вищої освіти, що є цілеспрямованим процесом, визначальною характеристикою якого є взаємозв'язок, взаємодія, взаємозумовленість структурних складників (мети, завдань, змісту, підходів, принципів, форм, методів, засобів, технологій навчання); інтегрованість з іншими методичними системами медичного закладу вищої освіти, що сприяють формуванню українськомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх лікарів.

Результати експериментальної роботи, а саме: наукова новизна, теоретичні і практичні висновки, методичні рекомендації – достовірні, що підтверджено в процесі наукового дослідження засобами різноманітних загальнометодологічних, загальнонаукових і специфічних методів, статистичними даними педагогічного експерименту, узгодженістю з відповідними положеннями законодавчих і нормативних документів. Основні положення дисертації належним чином апробовані на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і достатньо висвітлені в наукових публікаціях авторки.

Констатуємо, що проведене дослідження досягло своєї мети, про що свідчить визначена авторкою його новизна і практична значущість, доведена перебігом експериментальної роботи.

Багаторічний доробок Марії Валентинівни Цуркан, викладений у п'яти розділах дисертації, а також у додатках, пропозиції й рекомендації, уміщені у монографії, міжкафедральному підручнику і статтях, можуть слугувати підґрунтям для реалізації на практиці важливих освітніх завдань.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Оцінюючи дисертаційну роботу М.В. Цуркан загалом позитивно, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Нам видається підрозділ 1.4. («Характеристика базових понять дослідження») дещо перевантаженим інформацією про низку понять: «компетенція», «компетентність», «комунікативна компетентність», «професійна компетентність».

2. Оскільки нині особливої актуальності набуває проблема співіснування і соціальної взаємодії в полікультурному просторі, варто було б посилити соціокультурний аспект дослідження, що зумовлено комунікативними потребами сьогодення.

3. Розроблена дисертанткою лінгводидактична модель методичної системи навчання української мови як іноземної студентів медичних закладів вищої освіти потребує деяких уточнень. Нам видається логічним у змістовому блоці конкретизувати особливості змісту мовної підготовки іноземних студентів, а інформацію про форми, методи, засоби навчання подати в технологічному блоці.

4. Підтримуємо наукову позицію дисертантки, що інформатизація й диджиталізація сучасного суспільства, доступність і зручність інформаційних ресурсів зумовили збільшення питомої ваги інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні студентів, зокрема й української мови як іноземної. У цьому контексті, нам видається, варто було більше уваги приділити опису застосування їх в експериментальному навчанні.

5. З огляду на вагомість прикладного аспекту проведеного дослідження, його інноваційність та актуальність, на наш погляд, доцільно було б у додатках подати фрагменти практичних занять задля цілісності ілюстрування продуктивності застосованих дисертанткою методів, прийомів і засобів навчання.

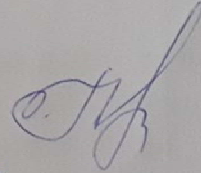
Загальний висновок

Дисертація Цуркан Марії Валентинівни «Методична система навчання української мови як іноземної студентів медичних закладів вищої освіти» є самостійно виконаним і завершеним авторським науковим дослідженням, теоретичні та експериментальні результати якого в сукупності розв'язують важливу педагогічну проблему, пов'язану з формуванням комунікативної компетентності іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей у процесі навчання української мови. Актуальність теми, наукова новизна основних положень, висновків і пропозицій дисертаційної праці, теоретичне і практичне її значення, відповідність вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів », затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України

№ 567 від 24 липня 2013 р. № 567, зі змінами та доповненнями згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р. та № 1159 від 30 грудня 2015 р., є підставою для присудження Цуркан Марії Валентинівні наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий
співробітник відділу навчання
української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України



О. М. Горошкіна



Горошкіної: О.М.
Горошкіної: О.М.